ПРОТЕКЦІЯ

Образок з життя

Коли професор жіночої учительської семінарії Степан Катеринич прийшов зі школи додому, застав на своїм бюрку кілька листів. "Певно просьби о протекцію", подумав собі і відложив листи набік, не прочитавши їх. Се був час іспитів до першого року семінарії; прийняти можна було лише вісімдесят учениць, а зголосилося триста. Навіть рідний батько, коли б мав вибирати в сих трьох сотках, прийняв би передусім свою дочку або своячку, а потім уже не знав би, що зробити, щоб двісті двадцять дівчат не плакало.

— Нащо стільки дівчат на світі? — думав він собі, забуваючи, бо сам був уже жонатий, що саме стільки і хлопців на світі і що природа вже собі якось порадить з тим клопотом. А що був перетомлений і голодний, то в пересердю почав обчисляти, кільки би то було літрів сліз з очей карих, синіх, бурих і всяких інших, коли б так кожда з тих 220 неприйнятих дівчат пролила по наперсткові з кождого ока.

Сі злобні думки перебив йому дзвінок.

— Візита! Саме впору! Коли я їсти хочу! Однак пішов до дверей і відчинив їх.

В дверях показалася груба пані у величезнім капелюсі з крилами по обох боках і квітках посередині, засапана і зігріта, очевидно, втомлена прикрими сходами на другий поверх.

— Прошу ближче!

Пані увійшла до світлиці і тільки тут відсапнула вільніше.

— Прошу сідати! Чим можу служити?

— Я до пана професора з просьбою о протекцію.

— Певно, донька здає іспит?

— Так.

— Аз ким маю приємність, коли вільно спитати?

— Амалія Макольонгва, властителька реальності, вдова...

Представившись, пані Амалія Макольонгва без стриму і скоро виголосила до професора цілу польську промову:

— Я чула, що пан професор такі добрі... А нині без протекції нема нічого; хто має "плечі", той все дістане. Такий уже світ. Щоб дитина не знати яка була мудра, не приймуть її до школи, коли не має протекції. А моя Цилька дуже розумна і добра дитина. Скінчила сьому клясу, здорова, красна, господарна, гафтує, прасує, по-французьки вчиться, на фортеп'яні грає, каву сама зробить...

— Я би радив видати її зараз замуж,— замітив професор з ледви замітним глумом.

— Ах, пане професор, де ж се можливо? їй тільки шістнадцять літ. Правда, я мала п'ятнадцять, коли виходила замуж, але то були інші часи. Тепер годі Цилька ще дитина.

— А ті дві панни Макольонгви, що покінчили вже семінарію, то були своячки чи доньки пані?

— То мої доньки, прошу пана професора.

— То пані б хотіли, аби ще й третю доньку приймили?

— Аякже! Прошу дуже. Моя Цилька — чудесна дитина...

— А не буде то кривда іншим мамам, що їм не приймуть ані одної дитини, а пані хочуть уже третю дати...

— Ах, пане професор, я бідна вдова, муж помер... Тут пані Амалія дуже скоро відчинила шкіряну торбину,

вийняла хустку і притулила до товстого лиця і очей. Професор не любив таких сцен і сказав:

— Не плачте, пані; прийняття доньки залежить не від мене самого; я вашої доньки зовсім не знаю і не маю причин їй шкодити.

— То лише від вас залежить.

— Чому?

— Бо пан професор мають питати руське, а моя Цилька руського не вчилася, якось так зложилося...

— Але по-французьки вчилася?

— О вчилася! Уже п'ять років вчиться!..

Професор встав спокійно з фотелю і не хотів уже з панею Макольонгвою ані слова говорити. Пані обтерла сльози і помалу зближалася до виходу, зітхаючи тяжко. Відтак на відході ще розсипалася словами, але професор уже не слухав і тільки ждав, поки она вийде добровільно за двері...

Пообідавши, професор поклався цілком вигідно на ліжко подрімати. Ще не здрімався гаразд, як дзвінок залунав на ціле мешкання. Професор почув небавом зі своєї кімнати розмову слуги з якоюсь панею.

— Пан спить,— говорила слуга.

— Ой! ой! ой! — нарікала пані.— А то вже завтра іспит. Може би, ви пана збудили? Я тільки на хвильку.

Професор не ждав, поки його збудять, тільки сам зірвався з ліжка і чимскорше брав ковнірець, краватку і сурдут. Він знав, що се знову просьба о прийняття до школи, чуду-вався, яка в Галичині віра в силу протекції, але хотів бути завсігди чемним — і тому встав.

У світлиці вже ждала пані, дуже подібна до Амалії Макольонгви, але значно молодша.

— Я дуже перепрошаю пана професора, але...

Професор не відповідав нічого, тільки дивився на величезне струсине перо на капелюсі, що звисало аж на плечі і все хилиталося.

— Прошу сідати. Пані в справі своєї доньки?

— Ні! Я за Цецилією Макольонгвою... ' '

— Адже тут перед годинкою була її мама!

— А я рідна тітка Цильки! Казала мені сестра, що пан професор не пустять Цильки з руського, та й я прийшла просити. Она навчиться, то дуже пильна дитина. Она щось трохи.знає. Прошу дуже їй не шкодити. Мама бідна вдова...

— Адже ж властителька реальності і то у Львові! Біди не видко по сестрі пані. Врешті, я сам не питаю, буде й хто інший питати.

— Ах, пане професор!*Се дуже багато від вас залежить, ви скажете слово, і Цилька буде прийнята. Я вже й до інших ходила просити. А листа ви не дістали?

— Від кого?

— Від пана Бураковського.

— Може, то котрий з тих листів, що я не читав.

— Не читали! — зітхнула тітка з довгим пером, котру професор не знав, як і називати, бо забула сказати, хто она.

Між листами, що лежали на бюрку, лежав справді лист Бураковського. Се був давній знайомий професора, русин-урядник.

— Пан Бураковський звідки знає паню Макольонгву?

— Адже то зять її! Найстарша донька за ним. Сестра не казала нічого?

— Ні!

— Видко, забула. Дуже добрий зять.

— Здається, пані Амалія багато заплатила за нього, бо він довгі літа шукав грошей.

— Де ж там! Щось дістав, але небагато. Отже, як буде, пане професор?

— Нічого не обіцяю.

— Я певна, що ви її приймете, бо се така дитина, що пошукати. Моя сестра вже стратила надію. А я кажу: "Піду і я ще та попрошу". Бо то сьогодні без протекції нема нічого.

Щоб чимскорше позбутися з хати тітки з довгим пером, професор уже не підтримував розмови — і вона за півгодини здогадалася, що пора їй вийти.

Кластися спати вже не було коли, бо ждала робота. Професор переглянув ще листи і вийшов у місто. У школі, уже підвечір, сторож дав йому знати, що в сінях жде на нього якийсь пан. Професор вийшов.

— А! як ся маєте, товаришу!

Професор видивився на незнакомого, бо зовсім не нагадував собі сього товариша.

— Не пригадуєте собі мене? Ми ще разом ходили до народної школи.

— Такої пам'яті я не маю. Се вже буде зі сорок літ!

— Я ваш краян Приступа Микола.

Професор не міг собі /згадати ані Приступи, ані Миколи і тільки ждав, чого він хоче.

— Я, пане товаришу, в справі одної учениці, що завтра буде здавати іспит до семінарії...

— Певно, Цецилії Макольонгви? — сказав професор навгад.

— Справді так! Які ж ви здогадливі! Не вам казати, що тепер без протекції нема нічого. А тут триста дівчат...

— Із них 250 має протекцію, і то не одну, а по кілька.

— Все ж таки добре звернути увагу і попросити. Прихильне слово багато значить. А се дуже спосібна дитина.

— Добре, добре, я зверну увагу, будьте спокійні. А тепер мені ніколи, бо робота жде.

Професор уже й не допитувавсь, звідки Микола Приступа знайомий з Макольонгвами, і попрощався з ним чим-скорше.

По таких заходах Степан Катеринич на другий день справді звернув пильну увагу на малу Макольонгву. Коли она станула перед ним, щоб щось перечитати та оповісти по-руськи, він довшу хвилину приглядався їй. Се була дійсно рідна донька старої Макольонгви, тільки більше подібна до якогось іншого птаха, ще не зовсім поросłого пір'ям. "До якого би птаха її прирівняти?" — думав професор хвилинку, кладучи перед Цильку книжку.

Дівчатко, невеличке, куце, бліде, мов заспане, взяло книжку в руки і почало читати. Ох, господи, що се було за читання! Се було незручне складання букв, одної до другої, з помилками, з хибними наголосами — зовсім недоладне. А в оповіданні було повно польських слів: здивился, зруцім, вруч противно, полєців єму, злитувался і т. д. Хоч професор не відозвався ані слова, панна Цилька урвала нарешті оповідання і сказала:

— Я дуже настрашилася.

— Не бійтеся, панно Цилько, все буде добре. Ідіть, здавайте спокійно дальше!

Цилька відійшла — і Катеринич тільки тепер зміркував, що вона дуже подібна до курочки-голошийки, такої мов обскубаної, та пригадав собі слова мами і тітки, і Бураков-ського, і Приступи, що се дуже здорова і талановита дитина. Ох, боже! Є ким величатися!

Але щоб не скривдити дитини, Катеринич заглянув і до її свідоцтв. Там справді були ноти і з французького, і з фортеп'яну, але цілі свідоцтва зовсім не доказували таланту дитини. Нічим не замітна учениця, яка врешті може подобатися якомусь другому Бураковському чи Чосни-ковському, але на учительку нездатна.

По двох днях при виборі дівчат Катеринич пильно слухав, як панну Макольонгву скласифіковано з інших предметів. Мала чотири ноти "недостаточні", так що вже більше й не треба їй було "шкодити". Не прийняли її.

Професор не бачив, скільки сліз пролила панна Цилька, мама і тітка, але по кількох днях стрітив на улиці товариша Приступу і вважав потрібним сказати йому, чому Цильки не прийняли.

— Ет, говоріть! Не мала протекції і вже! — рішив Приступа справу коротко.

— Та нехай би замуж вийшла! — порадив професор, аби якось потішити товариша.— Се ще ліпше, як семінарія.

— Та се так і буде,— відповів товариш.

— За кого ж виходить замуж?

— За мого брата, податкового урядника.

— От і гаразд! — А чому ж він її вибрав? Він же русин?

— Т-та! Стара щось там обіцяє дати, але не зараз, аж по смерті...

— А она багата?

— Хто її знає! Реальність є, се правда...

— Ну, дай боже здоровля! Тішуся, що панна Цилька не сумує з моєї причини.

І товариші розійшлися.

1912